

**ІСТОРИКО-ДЕМОГРАФІЧНІ ПРОЦЕСИ ФОРМУВАННЯ ПОЛЬСЬКОГО ЕТНОСУ ПІВДЕННО-ЗАХІДНОГО ПОДІЛЛЯ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ТРАДИЦІЙНУ МУЗИЧНУ КУЛЬТУРУ
(кінець XIX – початок XXI ст.)**

11. Мальська М.П., Пандяк І.Г. Готельний бізнес: теорія і практика. Підручник// М. Мальська, І. Пандяк. – К.: ЦУЛ, 2012. – 241 с.
12. Примаченко Н.М. Формування маркетингової культури у майбутніх вчителів технологій у процесі навчання основ підприємництва. Монографія// Н. Примаченко, – Дрогобич, Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2011. – 218 с.

Стаття надійшла до редакції 15.03.2013

УДК 323.1 (477.43) (=162.1):78:008 “18/20”

Іван Маринін, кандидат педагогічних наук,
професор кафедри теорії, історії музики і гри на музичних інструментах

Віктор Лабунець, кандидат педагогічних наук,
професор кафедри теорії, історії музики і гри на музичних інструментах
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ІСТОРИКО-ДЕМОГРАФІЧНІ ПРОЦЕСИ ФОРМУВАННЯ ПОЛЬСЬКОГО ЕТНОСУ ПІВДЕННО-ЗАХІДНОГО ПОДІЛЛЯ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ТРАДИЦІЙНУ МУЗИЧНУ КУЛЬТУРУ (кінець XIX – початок XXI ст.)

У статті розглядаються етнокультурні зв'язки між польським та українським народностями, які проживають у південно-західному регіоні Поділля та їх вплив на формування традиційної музичної культури.

Ключові слова: етнічна культура Південно-Західного Поділля, міжетнічні взаємини, традиційна музична культура, етнокультурні зв'язки, народні інструменти.

Рис. 2. Літ. 11.

Іван Маринін, кандидат педагогических наук,
професор кафедры теории, истории музыки и игры на музыкальных инструментах

Віктор Лабунець, кандидат педагогических наук,
професор кафедры теории, истории музыки и игры на музыкальных инструментах
Каменец-Подольского национального университета имени Ивана Огиенко

ІСТОРИКО-ДЕМОГРАФІЧЕСКІЕ ПРОЦЕСЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПОЛЬСКОГО ЕТНОСА ЮГО-ЗАПАДНОГО ПОДОЛЛЯ И ЕГО ВЛИЯНИЕ НА ТРАДИЦИОННУЮ МУЗЫКАЛЬНУЮ КУЛЬТУРУ (конец XIX – начало XXI вв.)

В статье рассматриваются этнокультурные связи между польским и украинским народностями, проживающих в юго-западном регионе Подолья и их влияние на формирование традиционной музыкальной культуры.

Ключевые слова: этническая культура Юго-Западного Подолья, межэтнические отношения, традиционная музыкальная культура, этнокультурные связи, народные инструменты.

Ivan Marynin, Ph.D. (Pedagogic)
Prof. of Theory, History of Music and Playing Musical Instruments Department

Victor Labunets, Ph.D. (Pedagogic)
Prof. of Theory, History of Music and Playing Musical Instruments Department
Kamyanets-Podilsk National University by I. Ohienko

HISTORICAL AND DEMOGRAPHIC PROCESSES SHAPING THE POLISH ETHNIC SOUTHWESTERN SKIRTS AND ITS IMPACT ON THE TRADITIONAL MUSIC CULTURE (end XIX – beginning of XXI century)

In the article ethnocultural relations between the Polish and Ukrainian nationalities living in the southwestern region of Podolia and their impact on the traditional music culture.

Keywords: ethnic culture of the southwestern part of Podillya, interethnic relations, traditional music culture, ethnic and cultural connections, folk instruments.

Постановка наукової проблеми та її значення. Розглядаючи традиційну музичну культуру Південно-Західного Поділля, варто зазначити, що її формування відбувалося під впливом складної й суперечливої

історії краю. Вона, безперечно, відбиває специфіку етнічної структури в регіоні. Це, передусім української, єврейської, російської, польської та молдовської національностей, що значною мірою зумовила багате етноколеристичне забарвлення

ІСТОРИКО-ДЕМОГРАФІЧНІ ПРОЦЕСИ ФОРМУВАННЯ ПОЛЬСЬКОГО ЕТНОСУ ПІВДЕННО-ЗАХІДНОГО ПОДІЛЛЯ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ТРАДИЦІЙНУ МУЗИЧНУ КУЛЬТУРУ
(кінець XIX – початок XXI ст.)

народних традицій і обрядів, зокрема й традиційної подільської народної музичної творчості. Палітра етнічних взаємовпливів традиційної музичної культури Поділля надзвичайно багата, різноманітна і взаємодоповнена. Ними просякнуте усе музичне життя подільського краю. Можна стверджувати, що такі взаємовпливи досить давно непомітно перейшли у статус традиційних.

Аналіз досліджень наукової проблеми.

Найперші узагальнення історичних та етнографічних відомостей про окремі аспекти духовної культури Поділля було здійснено М. Симашкевичем [6] у 1875–1876 рр. Важливий дослідницький матеріал про польського дослідника О. Кольберга, який у 60–70 роки XIX ст. цікавився питаннями культури й побуту українського населення Поділля і здійснив багато експедиційних записів українських народних пісень, опрацювала В. Юзвенко [11]. Окреслення побутування традиційного музичного інструментарію на теренах України (в тому числі і на Поділлі), сусідніх Білорусії, Польщі й інших країнах, їх загальнонаціональне забарвлення знаходимо у працях Г. Хоткевича [8]. Проблеми особливостей формування етнічного складу Поділля та міжетнічних взаємин у сфері традиційно-побутової культури висвітлені у працях В. Наулка [3]. Етносоціальні процеси на Поділлі другої половини XIX – початку XX ст. відображені у монографічному дослідженні В. Малого [1].

Автор ставить за мету простежити вплив польського етносу на формування традиційної музичної культури в Південно-Західному Поділлі. Основними завданнями розвідки є систематизування інформації про дослідження подільського фольклору українськими науковцями; дослідження демографічного складу українського й польського етносів Південно-Західного Поділля та визначення їх впливу через культурні обміни і запозичення на формування традиційної подільської музичної культури; з'ясування спільного використання українським та польським народами танцювальної музики та народних інструментів у традиційній музичній подільській культурі.

Виклад основного матеріалу. Протягом сторіч найменування “земля Подільська” неодноразово змінювалося, зберігаючи, однак, ключове поняття “Подол”, що означало землі по долу між Південним Бугом і Дністром. З 1434 р. Поділля втрачає незалежність і цілісність: його частина під назвою “Подільське воєводство” увійшла до складу Польщі, інша – “Брацлавське воєводство” – до складу Великого князівства Литовського. Після першого поділу Польщі (1772 р.) Подільське та Брацлавське воєводства

відійшли до Росії, перетворившись на дві окремі області, згодом – на намісництва, а з 1796 р. – на Волинську та Подільську губернії.

За переписом 1897 року на Поділлі проживало 3 018 299 мешканців і займало площу 36916,7 кв. верств. Як свідчать дані перепису 1897 року, на Поділлі визнали українську мову – 2 445 819 особи (80,93 %), натомість польську – 89 158 (2,30 %) [5, 98–101].

Отже, найбільш чисельну етнічну групу на Поділлі склали українці (80,9 %). Після євреїв (12,23 %) та росіян (3,27 %) чільне місце посіли поляки (2,3 %). Всі інші етнічні групи, які проживали у Подільській губернії, були значно меншими, а більша частина з них взагалі не була сформована.

Поляки, за винятком Проскурівського (14,5 тис.) і Кам’янецького (10,9 тис.) повітів, у всіх інших повітах були представлені майже рівномірно (у 8 повітах їх чисельність становила 3,0–4,8 тис.). Лише в Ушицькому повіті їх нараховувалося 2,6 тис. осіб.

Із 2 786 429 сільських жителів 85,1 % становили українці. Значно менше 2,1 % – поляки [5, 65]. Основні етнічні групи українців і поляків переважно проживали у сільській місцевості. У містах проживало 221 870 тисяч осіб (7,3 %) [5, 99]. З них 32,5 % міського населення становили українці, а поляки – 4,8 %. Особливістю національного складу міського населення була найбільша чисельність євреїв. За ними розмістилися українці, росіяни і поляки.

Наплив же польського населення був більш тривалим і масштабним. Поляки поселялись у містах і сільських поселеннях поряд з українцями та іншим населенням або ж створювали окремі села, фільварки, хутори. Їх чисельність зростала і за рахунок колонізації іншого населення, на що була спрямована державна політика тих часів. Досліджуючи польський вплив на подільську культуру у зазначений період, відомий історик-культуролог П. Слободянюк зауважує: “... слід мати на увазі, що наприкінці XVIII ст. на Поділлі поляки становили більшість правлячої державної, релігійної, господарської верхівки. Цьому сприяло панування до 1831 року державної польської мови, католицизму, міцні військові, політичні та соціально-економічні позиції шляхти” [7, 103].

Натомість після переходу території області до Росії, а особливо після невдалих польських повстань 1830–31 і 1863 років, щодо поляків проводилась русифікаторська політика. Частина їх виїхала на корінні польські землі, зокрема під час воєнних подій початку XX ст.

Питома вага поляків у Кам’янецькому повіті коливалася у відносно постійних межах: у 1796 р.

ІСТОРИКО-ДЕМОГРАФІЧНІ ПРОЦЕСИ ФОРМУВАННЯ ПОЛЬСЬКОГО ЕТНОСУ ПІВДЕННО-ЗАХІДНОГО ПОДІЛЛЯ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ТРАДИЦІЙНУ МУЗИЧНУ КУЛЬТУРУ
(кінець XIX – початок XXI ст.)

вони становили 13,3 %, 1858 – 15,9 % і 1897 – 13,6 % [4]. Поляки й донині живуть на південно-західних подільських землях, зокрема, в селах Голозубенці, Міцівці, Слобідці-Рахнівській, Смотрич Дунаєвського району, Польських фільварках (мікрорайон м. Кам'янець-Подільського), місті Нова Ушиця, селищі Стара Ушиця, селах Жванець, Зіньківці, Оринин Кам'янець-Подільського району, містечку Чемерівці, у селищі Летаві, селах Зарічанка, Млаки Ксаверівка, Тернава, Тина Чемеровецького району Хмельницької області.

У 1926 р. основна частина поляків проживала в сільській місцевості Кам'янецького округу. Частка поляків у населенні окружних і районних центрів становила менше 10,0 %.

За період між переписами 1959 і 1979 рр. чисельність міських жителів краю зросла майже вдвічі (на 94,0 %). Динаміка етнічного складу міського населення характеризується зростанням питомої ваги українців і зменшенням відсотка поляків (під впливом асиміляційних процесів).

Аналіз перепису населення 2001 року за національною ознакою свідчить, що у місті Кам'янець-Подільському українців проживає – 90 181 осіб або 91,2 %, Новоушицькому районі – 35 025 (96,1%), Чемеровецькому – 50 492 (99,0%). Натомість, поляки мають менше 1,0 %: (0,1 %) [10, 2].

Протягом тривалого історичного періоду у різних складних і суперечливих історичних умовах населення Південно-Західного Поділля завжди підтримувало між собою етнокультурні зв'язки. Наявність музичних зворотів у народнописаній й танцювальній творчості з характерними національними мелодико-інтонаційними особливостями, що притаманні тому чи іншому етносу, є звичним явищем цього регіону.

Рис. 1.

Взаємовплив, який відбувся на взаємовідносинах між етнічними групами, що здавна населяли територію Поділля, проявився у музичній культурі через запозичення один від одного певних елементів обрядовості й фольклору. Така єдність музичної культури даного регіону досягається шляхом тривалого закономірного взаємовпливу “національних музично-інтонаційних діалектів”, що є наслідком постійної міграції тих чи інших

представників різних національностей – носіїв своєї етнічної культури. Таким чином, відбуваються культурні обміни, діалог різних культур, які упродовж певного історичного часу переходять у стан “традиційних”.

З огляду на вище мовлене, ми повністю розділяємо думку етнографів, які цілком слушно твердять, що “чистої” етнічної культури взагалі немає. У цьому легко переконатись, уважно прислухавшись хоча б до рідної мови – справжнього дзеркала етнокультурних нашарувань. Отже, на своєрідну і етноколеритну культуру цього регіону мали вплив представники інших народів, що поселились тут, в тому числі й поляки.

Через входження подільського регіону до різних держав (Литва, Польща, Росія) тут переплелися різні культурно-побутові традиції. Цей чинник (особливо з боку поляків) досить помітно позначився на весільно-обрядовій сфері. Так, етноінструментознавець М. Хай констатує, що у подільській весільно-обрядовій музиці присутні “...напливові (польські) інтонації тричасткового темпоритму...” [8, 477]. Особливо це явище досить помітно простежується на Кам'яничині (Південно-Західне Поділля). Зокрема, у весільно-обрядовій музиці зустрічаються польські інтонації тридольного метру і навіть твори відомих польських композиторів. Серед них домінує місце відводиться “Полонезу” композитора М. Огіньського (рис. 1), який посідає чи не найголовнішу роль у подільському весільному обряді на Кам'яничині (Південно-Західне Поділля), оскільки виконується під час надівання почесною маткою “вельона” (фати) на молоду, а також у кінці обряду під час знімання “корони” (фати).

У той же час в інших частинах Південно-Західного Поділля (Борщівський, Дунаєвський, Новоушицький райони), а також у східній частині Поділля під час проведення такого ж обряду виконується українська народна пісня

“Торіла сосна, палала”.

Не менш популярним у весільній танцювальній музиці подільян є відомий польський танець “Краков'як” (рис. 2), який і зараз побутує не тільки у західному, але й у східному регіонах Поділля та Волині. “Краков'як (польск. *krakowiak*) – польський народний танець. Згадується вже у XIV ст. Виник у Краківському воєводстві. Так, як і полонез, краков'як називають “великим танцем”,

що має урочистий характер військової ходи; з плинністю часу став більш різноманітним, зберігши при цьому дводольність. Став найпопулярнішим танцем у Польщі” [2, 276]. Наразі, танець користується неабиякою популярністю у подолян, волинян й на інших географічних територіях України і до сьогодні.

Танець виконується парами із певними характерними танцювальними рухами у стриманому темпі.

Рис. 2.

Багато спільного в українців і поляків ми знаходимо у використанні ними одного і того ж, або подібного народного музичного інструментарію в традиційній культурі. Відомий український інструментознавець Г. Хоткевич у науковій розвідці “Музичні інструменти українського народу” (1930 р.) [8] розглядає питання про спільне використання скрипки українцями в Україні, а також поляками. Науковець зазначає, що скрипка, як музичний інструмент згадується в словнику Зизанія (1596 р.) “...як “скрипица”. У поляків теж здавна бачимо скрипку під тою ж назвою і то як інструмента вже звичайного. У Петриція (1605 р.) – “Małym dzieciom bębenek abo skrzypieczki u nas dają, żeby się zabawiały”¹ [9, 14].

Сучасний мистецтвознавець, етноорганолог М. Хай у монографічному дослідженні “Музично-інструментальна культура українців” (2007 р.) зазначає, що окрім України, “...епіцентр домінування скрипкового звукоідеалу у традиціях народів Європи припадає на Польщу, Білорусь, Румунію і Молдову, Болгарію” [8, 167].

Досліджуючи народні пісні українського й польського народів ми доходимо висновку, що у них скрипка займає одне із почесних місць. В часи зародження скрипка в українців ототожнюється з назвою “гудачок”, з народними висловлюваннями, порівняннями й епітетами на кшталт “явір гучить” або “червоне дерево”, а її гра була такою, ніби “на руках древо пісні співає”

або “червона теличка реве” тощо. Зокрема, на Кам’янецьчині побутувала загадка: “За лісом, за лугом червона теличка реве”. У той же час у поляків можна було почути:

“Mospanie muzuka –
Nie żałuj nam smyka,
Zagraj krakowiakom,
Pocziwym hulakom”² [8, 23].

Подібність у назвах побутування музичних традиційних музичних інструментів у складі ансамблів троїстих музик ми спостерігаємо у музичній культурі обох народів. Досліджуючи традиційну музичну культуру поляків, Г. Хоткевич зазначає, що подібні за складом ансамблі “...зустрічаємо і у поляків. Навіть є пісенька:

Skrzypicitlu ! Będziesz w niebie
I basista kola ciebie
Cymbalista jeszcze dalej,
Bo w cymbaly dobrze wali”³ [9, 32]

Таким чином, ми зустрічаємо в українців і поляків однакові ансамблеві форми гри (3 – 4 музиканти), а також, ті ж самі музичні народні інструменти, або їх назви, на яких грають й українці – скрипка, бас, цимбали.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Таким чином, наведені приклади використання польської танцювальної музики в українській весільній обрядовій традиції, а також однакових народних музичних інструментів в обох народів, свідчать про діалог української та польської музичних культур, який розглядається як тривалий історико-культурний багаторівневий процес взаємовпливів.

Еволюційний шлях “вростання” польських напливових культурних особливостей у традиційну обрядовість українців, які населяють Південно-Західне Поділля, відбувався на основі адаптації цих культур одна до одної в досить складних і суперечливих політичних та соціальних умовах.

1. Малий В. Етносоціальні процеси на Поділлі у 1861 – 1914 рр.: навч. видан. / В. Малий. – Кам’янець-Подільський: Аксіома, 2008. – 280 с.

2. Музыкальный энциклопедический словарь. / Гл. ред. Г. Келдыш. – М., 1990. – 672 с.

3. Наулко В., Артюх Л., Горленко В. Культура і побут населення України: навч. посіб. / В. Наулко, Л. Артюх, В. Горленко та ін. – К.: Либідь, 1991. – 232 с.

¹Дітям бубон малий або скрипочку у нас дають, щоб бавилися.

²Пане музиканте! Не жалій смичка! Заграй нам, краков’якам, поштивим гулякам.

³Скрипаку! Будеш в раю. І басистий коло тебе. А цимбалистий то ше й далі, бо в цимбали добре валить.

**МИСТЕЦЬКІ СТЕРЕОТИПИ ЛЬВІВЩИНИ ЯК ЦЕНТРУ НАРОДНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНОГО
МИСТЕЦТВА ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ: ПОДІЇ ТА ФАКТИ ПЕРІОДУ 2010–2012 РОКІВ**

4. Первая Всероссийская перепись населения Российской империи 1897 г. – XXXII. Подольская губерния / [под ред. Н.А. Тройницкого]. – (Б.М.): ИЗД. ЦСУ, 1904. – С. 98–101.

5. Поділля: істор.-етногр. дослідж. / [Л. Артюх, В. Балушок, З. Болтарович та ін.]. – Вид. незалеж. культурн. центру Доля. – К., 1994. – 504 с.

6. Симашкевич М. Историко-географический и этнографический очерк Подолии / М. Симашкевич. – Каменец-Подольский, 1875–1876. – Вып. 1–2. – 182 с.

7. Слободянюк П. Культура Хмельниччини: наук. істор. вид / П. Слободянюк. – Хмельницький: Поділля, 1995. – 337 с.

8. Хай М. Музично-інструментальна культура

українців (фолкльорна традиція). / М. Хай. – Київ – Дрогобич, 2007. – 544 с.

9. Хоткевич Г. Музичні інструменти українського народу / Г. Хоткевич. – Харків, 2002. – 290 с.

10. Чисельність та склад населення Хмельницької області за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року: статистичний збірник / [за ред. В.В. Скальського. Державний комітет статистики України, Хмельницьке обласне управління статистики]. – Хмельницький, 2003. – 5 с.

11. Юзвенко В. Польський фольклорист Оскар Кольберг – збирач і дослідник української народної поетичної творчості / В. Юзвенко // НТЕ. 1961. – № 2. – С. 65–71.

Стаття надійшла до редакції 28.03.2013

УДК 7.02(477.83):78.03(477.8)“2010/2012”

Андрій Душний, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри народних музичних інструментів та вокалу Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, член-кореспондент Міжнародної академії наук педагогічної освіти, заслужений діяч естрадного мистецтва України

**МИСТЕЦЬКІ СТЕРЕОТИПИ ЛЬВІВЩИНИ ЯК ЦЕНТРУ НАРОДНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНОГО
МИСТЕЦТВА ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ: ПОДІЇ ТА ФАКТИ ПЕРІОДУ 2010–2012 РОКІВ**

У статті подаються мистецькі стереотипи Львівщини у подіях та фактах 2010–2012 років як центру народно-інструментального мистецтва Західної України. Розглядається науковий доробок, навчально-репертуарне забезпечення, організаційна та концертна діяльність представників-народників регіону, подається ряд перемог представників народно-інструментального мистецтва у міжнародних та Всеукраїнських конкурсах і фестивалях.

Ключові слова: Львівщина, збірники, посібники, наука, мистецтво, баян-акордеон, ансамблі, оркестри, гастролі, конкурси-фестивалі, організаційна діяльність.

Табл. 4. Літ. 12.

Андрей Душный, кандидат педагогических наук, доцент кафедры народных музыкальных инструментов и вокала Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франка, член-корреспондент Международной академии наук педагогического образования, заслуженный деятель эстрадного искусства Украины

**ХУДОЖЕСТВЕННЫЕ СТЕРЕОТИПЫ ЛЬВОВЩИНЫ КАК ЦЕНТРА НАРОДНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНОГО
ИСКУССТВА ЗАПАДНОЙ УКРАИНЫ: СОБЫТИЯ И ФАКТЫ ПЕРИОДА 2010–2012 ГОДОВ**

В статье подаются художественные стереотипы Львовщины в событиях и фактах 2010–2012 годов как центра народно-инструментального искусства Западной Украины. Рассматривается научный потенциал, учебно-репертуарное обеспечение, организационная и концертная деятельность представителей-народников региона, подаётся ряд побед представителей народно-инструментального искусства на международных и Всеукраинских конкурсах и фестивалях.

Ключевые слова: Львовщина, сборники, пособия, наука, искусство, баян-аккордеон, ансамбли, оркестры, гастролі, конкурсы-фестивалі, организационная деятельность.

**Andrew Dushny, Ph.D. (Pedagogic) Docent of Folk Musical Instruments and Vocals Department
Drohobych State Pedagogical University by I. Franko
Corresponding Member of International Academy of Sciences of Pedagogical Education, Honored Pop Art of Ukraine**

**ARTISTIC STEREOTYPES LVIV AS A CENTER OF FOLK-ART TOOL OF WESTERN UKRAINE:
EVENTS AND FACTS OF THE PERIOD OF 2010–2012 YEARS**

The article serves artistic stereotypes of Lviv in the events and facts 2010–2012 years as the center of people's instrumental art of Western Ukraine. An outstanding scientific contributions, educational software repertory, organizational and concerts representatives populists in the region, is a series of victories representatives folk instrumental art in international and national competitions and festivals.

Keywords: Lviv, collections, books, science, art, bayan-accordion, ensembles, orchestras, performances, competitions, contest-festivals, organizational activities.

Постановка проблеми. Народно-інструментальне мистецтво ХХІ століття ставить перед виконавцями, педагогами, композиторами нові умови функціонування, пропаганди, збереження та виявлення новітніх композиторських технік.